

Hegedűs Imre János

A SZÉKELY VICC TERMÉSZETRAJZA

Közismert a humor szó jelentése: nedv. A szervezetben, az emberi testben keringő folyadék, ami garantálja egészségünket és jó kedélyállapotunkat.

Legalábbis így gondolta ezt Hipokratész.

Alig van alkotó a világirodalomban, alig van gondolkodó a filozófiában, aki ne nyilatkozott volna a vidám műfajokról. Legtöbben megegyeznek abban, hogy a humor, mint stílus, és a humoreszk, mint műfaj fölemeli, és a világ fonákságai fölé helyezi elesettségéből az olvasót, illetve a hallgatót.

Különös jellemzője a humornak az, hogy kutya harapását a szőrével gyógyítja: ő maga is fonák, ő maga is görbe tükör, szamárfül, fityisz, fület mutató hüvelyujj, fonákságot fonáksággal tetéz.

Hegel, a filozófus tovább megy, azt állítja, hogy az ember humora birtokában *"fölötte áll saját ellentmondásainak."*

Ez már összetettebb gondolat. Tele vagyunk görcsökkel, örvényekkel, ellentmondásokkal, konfliktusokkal, ezeket oldja a humor.

Nincs magasabb példa erre, mint Arany János: *A nagyidai cigányok* vígeposza. Pontosabban: satírája. Már a kortársak megírták, hogy Arany a szent, a magasztos, a fennkölt negyvennyolcas, negyvenkilences forradalom és

szabadságharc karikatúráját írta meg. Haragudtak is Aranyra emiatt sokan.

Legyen ez a csodálatos mű, A nagyidai cigányok a dolgozatom modellje. A székely vicc természetrajzát kell kimutatnom, de azt csak a székelység karaktervonásainak taglalása közben lehet elvégezni.

Nézzük először az összmagyarság negatív karaktervonásait!

Összegyűjtöttem az eposzból azokat a ferdeségeket, hibákat, amelyeket célba vett Arany: lobbanékonyság, szalmatúz, elbizakodottság, búskomorság, sírva vigadás, csökönyösség, gőg, önhitség, dicsekvő hajlam stb.

Arany minden tulajdonságnak megfelelő figurát teremtett az eposzában. Felsorolom a neveket – Nagy-Ida várát védő cigányok neveit –, már csak azért is, mert a későbbi irodalmi korok írói, költői tucatszám táplálkoztak belőle: Akasztó, Nyúlláb, Degesz, Vigyori, Gyügyü, Pityke, Toportyán, Bugyi, Kóka, Habók, Irha, Diridongó, Süsü, Juhgége, Kajsza, Laboda, Csucsuj, Csimasz.

Arany János tanulmányban is megírta, elméleti munkában is kifejtette véleményét a humor természetrajzáról:

"A humoros író mély fájdalmat érez a világ romlásán, de nem lévén reménye javítani, kétségbeesetten kacag önmaga és a világ felett."

De hát ezt Európa minden népe, nemzete így csinálja!

Van tökéletesebb jellemzés a spanyolokról, mint Cervantes Don Quijote-ja?

Van tökéletesebb cseh kisember, mint Hasek hőse, Svejk, a derék katona?

Nem a millió színben sziporkázó és sűrű árnyékokban megbújó franciák népesítik be Moliere színműveit?

Boccaccio Dekameronja az olaszok minden pikantériájának, sikamlós természetének kapszulája.

De térjünk vissza önmagunkhoz, jelen esetben a székelyekhez, és kezdjünk nemzetkarakterológiai vizsgálódásba.

Milyen a székely? Miben különbözik más tájak, vidékek emberétől? Miért alakultak ki sajátos karaktervonások a Keleti-Kárpátok lábainál élő magyar lakosság jellemében?

A történészek örök vitája a székelység eredete. Évszázadokon keresztül Attila utódjainak tartották őket, a hun birodalom összeomlása után egy néptöredék megrekedt a Kárpát-medence délkeleti csücskében, ezek a székelyek. Csaba királyfi népe.

Még a magyarországi és erdélyi szakemberek munkaközössége által összeállított, három kötetes, nagy munka, a 2016-ban kiadott *Székelyföld története* sem döntötte el véglegesen: csatlakozott néptöredék a székelység, vagy mindig is a magyarság törzsszövetségéhez tartozott.

Itt, most ez kevésbé lényeges, mert a székelység
karaktervonásai mindentől függetlenül léteznek, olyan hosszú
ideig élt viszonylag elkülönülve a magyarságtól, védte a keleti
határt a betörő vándor népektől, katonáskodott akkor is,
amikor más vidékek lakossága szántott, vetett, boronált.

Soroljuk hát azokat a karaktervonásokat, melyek bekerültek a
viccmesterek célkeresztjébe!

Tamási Áron novelláit *Akaratos népség* címmel gyűjtötték
össze.

Akaratos nép a székelység, ráadásul indulatos, lobbanékony,
különben nem tudott volna eredményesen harcolni a Keleti-
kárpátok hágóin, szorosain beözönlő nomád martalócok
ellen.

De a túlerő gyakran gyűrte maga alá, főleg az oszmán
hatalom akkora hadsereggel zúdult rá, hogy csak furfanggal,
csak turpisággal, csak kompromisszumokkal tudott
megmaradni. Közismert a Nagy Fejedelem, Bethlen Gábor
országot teremtő, Erdélyt, a Székelyföldet Tündéerkerté
varázsoló áldásos politikája: ravaszsággal, török segítséggel
került Erdély trónjára, hűbéradót fizetett a portának, ezzel
viszonylagos békét teremtett, fölépítette romjaiból
Erdélyországot.

De a furfang, a turpiság, az agyafúrtság az évszázadok
sodrában fiakat szült. Nyegle nagyvárosi népek elvárják a

székelytől, hogy bumfordi legyen, ráadásul ügyefogyott, tájékozatlan, esetlen, elmaradott.

Ezen a nyomvonalon kell elindulnunk, ennek az ismeretében kell válogatnunk a hatalmas vicc-tengerből.

Rossz hangzású szó a vicc, Székelyföldön nem is használják, ott a móka járja, mókázni szinte kötelező.

Tanácsos tematikus rendbe állítani a székely vicceket, mókákat:

A) Önjellemző mókák

Ez a legértékesebb rétege a műfajnak. Néha megbocsájtóan, néha kíméletlenül, néha csúfondárosan jellemzi önmagát a székely.

Gyakori a párbeszéd, amelyben egyik góbé ugratja a másikat, vagy túllicitálják egymást

Számtalan mókás történetnek az apa és fia a szereplője. Rendszerint a felvágott nyelvű kamasz fejében lobban a furfang, a csalafintaság, a turpiság lángja, Tamási Áron erre a dialógusra építette legszebb történeteit.

B) Politikai viccek

Sikamlós terület a székely számára a politika. Rendszerint pórul jár, mert tájékozatlan. S természetesen reakciós, nem is lehetett más a bolsevistákkal szemben.

C) Bölcselkedések, életfelfogás, gúny, agyafúrtság

A székely viccek nemcsak a kacagó izmainkra hatnak. Szinte minden esetben azt a kibúvót mutatják meg, amikor túljár mások, rendszerint a nadrágos ember eszén.

D) Szex

Az a szép és sokra értékelendő vonása a székely vicceknek, hogy a szexualitásról, a nemi életről, a férfi-nő kapcsolatról rendkívül tapintatosan, az obszcén stílust kerülve, szólal meg. Természetesen kocsmaasztal mellett elhangzanak olyanok is, amelyek nem bírják a nyomdafestéket:

E) Anyósviccek

Ha egy társaságban vicceket mondnak, annak egyik főszereplője csakis az anyós lehet. Ősrégi sztereotípiát ez! Bizonyára az idős és a fiatal nemzedékek kényszerű együttélése alakította ki.

F) Rendőrviccek

Azért kedvesek a rendőrviccek, mert végre van egy figura, aki a bumfordi székelynél is bumfordibb, s ez a rendőr.

Milyen hát a székely vicc természetrajza?

Olyan, mint a világhumoré. Eltúlzott cselekvésekkel és gesztusokkal válik a móka hőse nevetségessé. De sírva nevetés a székely kacagása, mert a magyar népcsoportok közül neki jutott a legkeservesebb sors. Súlyos, nehéz élethelyzetekben csak az agyafúrt, villanó, éles eszére számíthat, azzal húzza ki a nyakát a hurokból.

Nem kíméli az ellenfelet, de nem kíméli saját magát sem.

Természetesen a szórakoztatás, a vidám hangulat keltése éppen akkora cél, mint az okítás.